

การศึกษาและพัฒนาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมเครื่องเบญจรงค์ สู่การสร้างสรรค้ประติมากรรมคอมพิวเตอร์ร่วมสมัย

ยุวดี พรธรรพวงศ์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

Corresponding author: yuvadee.s@rmutp.ac.th

บทคัดย่อ

เครื่องเบญจรงค์เป็นงานศิลปหัตถกรรมทางวัฒนธรรมของไทยที่สะท้อนให้เห็นถึงศิลปะเชิงช่างชั้นสูงอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน ในงานวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์เครื่องเบญจรงค์ที่สามารถนำมาประยุกต์ในการสร้างสรรค์ 2) เพื่อสร้างสรรค์ประติมากรรมคอมพิวเตอร์ร่วมสมัยจากอัตลักษณ์เครื่องเบญจรงค์ และ 3) เพื่อรวบรวมกระบวนการในการสร้างสรรค์ การวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อนำไปสู่องค์ความรู้ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งเชิงคุณภาพและสร้างสรรค์ผลงาน เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจ สัมภาษณ์กลุ่มผู้ทำเครื่องเบญจรงค์ ผลการศึกษาพบว่า อัตลักษณ์ของเครื่องเบญจรงค์ คือ การใช้สีและการเขียนลวดลาย เป็นภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่แสดงความเป็นไทย สำหรับกระบวนการออกแบบสร้างสรรค์รูปทรงประติมากรรมคอมพิวเตอร์นั้น ได้มีการผสมผสานรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาโบราณ หม้อ ไห 3 ขา กับรูปทรงธรรมชาติให้เกิดจังหวะลีลาของเส้นนำมาประกอบสัดส่วนกันเกิดเป็นรูปทรงประติมากรรมคอมพิวเตอร์ร่วมสมัยแบบตั้งโต๊ะ การออกแบบลวดลายและสีได้รับแรงบันดาลใจจากลวดลายพรรณพฤกษา องค์ประกอบของลายเกิดจากจังหวะของการลื่นไหลของเส้นทอง และลวดลายพรรณพฤกษาประสานสัมพันธ์กับรูปทรงประติมากรรมคอมพิวเตอร์ร่วมสมัย เทคนิคการลงสีบนเคลือบตามแบบของการทำเครื่องเบญจรงค์ และตัดเส้นด้วยการลงทอง (ลายน้ำทอง) เเผที่อุณหภูมิ 800 องศาเซลเซียส ผลงานการสร้างสรรค์ครั้งนี้เกิดองค์ความรู้ด้านเทคนิค ทักษะกระบวนการเชิงช่างที่เชื่อมโยงระหว่างงานศิลปะร่วมสมัยกับงานหัตถศิลป์อัตลักษณ์เครื่องเบญจรงค์ไทย องค์ความรู้ที่ได้สามารถนำไปเป็นแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากวัฒนธรรมให้มีความร่วมสมัยและตอบโจทย์ต่อผู้ใช้งานมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : 1. อัตลักษณ์ 2. ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม 3. เครื่องเบญจรงค์ 4. ประติมากรรมคอมพิวเตอร์

The study and development of the cultural identity of traditional Thai Benjarong (Five-Colored) ceramics for the creative design of contemporary lantern sculptures

Yuvadee Phontharaphong

Faculty of Architecture and Design, Rajamangala University of Technology Phra Nakhon,

Bangkok 10300, Thailand

Corresponding author: yuvadee.s@rmutp.ac.th

Abstract

Benjarong ceramic ware represents a form of Thai cultural craftsmanship that reflects sophisticated artistic skill, derived from local wisdom and preserved through generations. This research aims to: 1) study and analyze the identity of Benjarong ware that can be adapted for creative design, 2) create contemporary lantern sculptures inspired by the unique characteristics of Benjarong ware, and 3) compile the creative processes, analysis, and synthesis into a cohesive body of knowledge. The study employs a mixed-methods approach, combining qualitative research with creative design practice. Data were collected through surveys and interviews with Benjarong artisans. Findings reveals that the identity of Benjarong ware lies in its vibrant colors and intricate patterns, which embody Thai cultural wisdom. The creative design of the lantern sculptures integrates forms from ancient pottery—such as three-legged vessels and traditional jars—with organic shapes inspired by nature. This synthesis results in rhythmic, flowing lines that define the proportions of contemporary tabletop lantern sculptures. The patterns and color schemes are inspired by floral motifs, with gold lines flowing in harmony with the sculptural form. The coloring technique follows traditional Benjarong methods, using enamel paints and gold lining (Lai Nam Thong), fired at 800°C. This creative endeavor contributes new knowledge by bridging artistic techniques with craftsmanship, connecting contemporary art with the traditional identity of Thai Benjarong ware. The resulting knowledge can serve as a framework for developing culturally inspired, modern products that resonate with today's users.

Keywords: 1. Identity 2. Cultural product 3. Benjarong (Five-Colored) ceramics 4. Lantern sculpture

บทนำ

เครื่องเบญจรงค์ถือเป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมเป็นหนึ่งในภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งมีกระบวนการที่เกิดจากการถ่ายทอดองค์ความรู้จนกลายเป็นทักษะและความชำนาญเป็นงานของช่างฝีมือที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในราชวงศ์ชั้นสูงและเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะของไทย เครื่องเบญจรงค์ แปลว่า 5 สี เป็นการกำหนดชื่อให้กับผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมประเภทหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยคนไทย ใช้เวลาอันยาวนานตั้งแต่อดีตและพัฒนาจนกลายเป็นงานหัตถกรรมไทยที่มีชื่อเสียงจนถึงปัจจุบัน (Wattanaphu, 2012) เบญจรงค์เป็นเครื่องถ้วยชามที่วาดและเขียนสีด้วยมือในประเทศไทย (Niyomrath, 2011) รุ่งนภา ทัดท่าทราย (Tadthasai, 2003, as cited in Supasetsiri, 2014) ได้กล่าวถึงเบญจรงค์ของไทยว่า เครื่องถ้วยเบญจรงค์ จัดเป็นภาชนะเครื่องตกแต่งและเครื่องประดับที่งดงาม หากที่เปรียบมิได้ ลวดลายสีสันทันแสดงเอกลักษณ์ของไทยสะท้อนความรู้สึกอารมณ์ แนวคิดเชิงปรัชญาในลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น ปลายเทพนม ดอกไม้ พฤษชาติและสัตว์ ฯลฯ ให้ความหมายลึกซึ้งด้านโศกตรพิพย์ อำนาจ วาสนา อายุยืน อันเป็นความปรารถนาของมนุษย์ทั่วไป เบญจรงค์จึงเป็นสิ่งที่เปี่ยมล้นด้วยคุณค่าอมตะแห่งบรรพศิลป์ของไทย เป็นอาชีพหนึ่งที่ช่วยสร้างสรรค์สังคมไทยและธำรงรักษาศิลปวัฒนธรรมของไทย

อรสรวง แสงสุก (Seangsuk, 2016) ได้ให้คำจำกัดความหมายของเครื่องเบญจรงค์ไว้ว่า เครื่องเบญจรงค์ถือว่าเป็นเครื่องปั้นดินเผาประเภทเซรามิก นอกจากนี้ยังเป็นงานทางด้านศิลปหัตถกรรมที่มีการลงสีที่พื้นและลวดลายที่สวยงามลงบนเครื่องเบญจรงค์ คำว่า "เบญจรงค์" นั้น หมายถึง ห้าสี โดยห้าสีนั้น ประกอบไปด้วย สีแดง สีดำ สีเขียวหรือสีคราม สีเหลืองและสีขาว เครื่องเบญจรงค์เป็นเครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบผิวและเขียนสีเขียนลายบนผิวเคลือบ (over glaze decorating) เครื่องเบญจรงค์ผ่านการเผาหลายครั้ง ตั้งแต่ขั้นตอนการทำเครื่องปั้นดินเผาสีขาว แล้วจึงลงสีต่าง ๆ ตามลวดลายไทยที่นิยมเขียนเติมพื้นที่ มีที่ว่างเหลือไว้เฉพาะภายในชามและก้นชาม เครื่องเบญจรงค์เป็นงานที่มีต้นกำเนิดในประเทศจีนประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 20 มีการผลิตขึ้นครั้งแรกเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่สันนิษฐานจากการขุดพบที่พระนครศรีอยุธยาและจากลักษณะของลวดลายสี เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับเครื่องถ้วยจีนและบางชิ้นที่มีเครื่องหมายบอกรัชกาล เชื่อว่ามีการสั่งทำเครื่องเบญจรงค์จากประเทศจีนมาตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยช่างคนไทยจะเป็น

ผู้วาดลวดลายและเขียนสี ส่งไปผลิตในประเทศจีน ดังนั้นลักษณะของเครื่องเบญจรงค์จึงมีความงดงามอย่างไทย ยิ่งกว่าเครื่องปั้นดินเผาประเภทอื่น ๆ ที่ยังไม่แสดงเอกลักษณ์ไทยอย่างเครื่องเบญจรงค์

อัตลักษณ์ไทย (Thai identity) หมายถึง ลักษณะเฉพาะของไทยที่แตกต่างไม่เหมือนกับชาติอื่น ๆ แสดงตัวตนของความเป็นไทย อัตลักษณ์ไทยเกิดจากความคิด ความเชื่อและภูมิปัญญาในการดำรงอยู่และพัฒนาทางสังคมไทย การฝึกฝนจนเกิดความชำนาญพัฒนาต่อยอดฝีมือสืบทอดต่อ ๆ กันมา ซึ่งอัตลักษณ์ไทยนี้มีที่มาจากอดีตหรือประวัติศาสตร์อันยาวนาน เป็นอัตลักษณ์ที่มีคุณค่า (Niyomrath, 2011) ความเป็นอัตลักษณ์ของเครื่องเบญจรงค์ เป็นสิ่งที่บ่งบอกความเป็นตัวตนของศิลปหัตถกรรมไทย ด้วยความเป็นศิลปะชั้นสูงในสมัยโบราณ ที่ได้ทำการส่งสมฝีมือช่างการเขียนสี รูปแบบลวดลาย ผ่านกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่บุคคลหรือช่างเขียนจนมาถึงปัจจุบัน การค้นหาอัตลักษณ์จึงมีความสำคัญ เพื่อสร้างให้เกิดคุณค่าความงาม ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกและความภาคภูมิใจ

ผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาอัตลักษณ์และสร้างสรรค์ผลงานที่แสดงขั้นตอนการดำเนินงานการค้นหาถ่ายทอดอัตลักษณ์ทางด้านรูปแบบ ด้านเทคนิคกระบวนการ ลวดลาย การใช้สี รวมทั้งความเป็นมาและวิวัฒนาการของเครื่องเบญจรงค์ที่พัฒนามาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ โดยผ่านกระบวนการศึกษาจากการค้นหาข้อมูล การนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อนำไปสู่การสร้างสรรคประดิษฐกรรมคอมไฟร่วมสมัย และทำการรวบรวมองค์ความรู้จากกระบวนการสร้างสรรค์เพื่อเป็นแนวทางและประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์งานศิลปะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์เครื่องเบญจรงค์ที่สามารถนำมาประยุกต์ในการสร้างสรรค์
2. เพื่อสร้างสรรค์ประดิษฐกรรมคอมไฟร่วมสมัยจากอัตลักษณ์เครื่องเบญจรงค์
3. เพื่อรวบรวมกระบวนการในการสร้างสรรค์ การวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อนำไปสู่องค์ความรู้

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดการวิจัย งานวิจัยนี้มุ่งเน้นการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์เครื่องเบญจรงค์เพื่อนำองค์ความรู้สู่การสร้างสรรคผลงาน

ประติมากรรมคอมพิวเตอร์ร่วมสมัย เครื่องเบญจรงค์ไทย ในการเขียนลวดลายนั้นเป็นภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สั่งสมมานานซึ่งเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบผลิตภัณฑ์กับประโยชน์เป็นเป้าหมายสำคัญ รวมทั้งการตระหนักถึงสิ่งที่เป็นตัวตนอัตลักษณ์ของเครื่องเบญจรงค์ไทย ด้วยความงามของเครื่องเบญจรงค์ที่ผสมผสานความเป็นอัตลักษณ์ โดยมียุทธศาสตร์ศึกษาแนวคิดและทฤษฎี ดังนี้

1. ทฤษฎีอัตลักษณ์เครื่องเบญจรงค์ คุณค่าทางวัฒนธรรม ความงาม

อัตลักษณ์เครื่องเบญจรงค์ คือ ลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ที่ทำให้เครื่องเบญจรงค์มีความโดดเด่นและแตกต่างจากเครื่องปั้นดินเผาหรือเครื่องเคลือบชนิดอื่น ๆ อัตลักษณ์นี้สะท้อนถึงความเป็นไทยและวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมา ซึ่งมีองค์ประกอบที่สร้างให้เกิดคุณค่าของความงาม ดังนี้

1.1 รูปแบบเครื่องเบญจรงค์ คือ เครื่องปั้นดินเผาประเภทเครื่องถ้วย ชาม เป็นงานประณีตศิลป์ที่เรียกได้ว่าเป็นการผสมผสานของศิลปะแบบไทยจีน นับแต่ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ แบบเครื่องถ้วยเบญจรงค์ที่เป็นกลุ่มภาชนะถ้วย ชาม โถ โดยเขียนลวดลายบนภาชนะเคลือบสีหรือเคลือบขาว และแบบเครื่องถ้วยลายน้ำทอง เป็นเครื่องถ้วยเบญจรงค์ แต่มีการตกแต่งด้วยสีทอง การใช้สีทองถมพื้นหรือสีทองตัดเส้น โดยเป็นเครื่องถ้วยที่ผลิตในสมัยรัตนโกสินทร์ทั้งสิ้น (Panthupakorn, 2017, p. 25) รูปแบบมีความแตกต่างกันตามลักษณะการใช้งาน มีหลายประเภท ได้แก่ ประเภทเครื่องประดับตกแต่ง เช่น แจกัน ตลับ ผอบ เป็นต้น ประเภทภาชนะใส่อาหาร เช่น ถ้วย จาน ชาม โถ เป็นต้น โดยเน้นการออกแบบรูปทรงเครื่องเบญจรงค์ให้มีประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก

เครื่องถ้วยเบญจรงค์เป็นเครื่องปั้นดินเผาเนื้อสีขาว นำมาเขียนลวดลายลงบนผิวและลงสีจำนวน 5-8 สี มีเอกลักษณ์และผูกพันกับคนไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้รับความนิยมในการใช้งานทั้งจากลักษณะรูปทรง ลวดลาย และสีสันที่แตกต่างเปลี่ยนไปตามกาลเวลา มีการสร้างสรรค์ลวดลายขึ้นใหม่ แต่ยังคงพยายามรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของความสวยงาม ประณีตอ่อนช้อยของลายไทยโบราณ (Chit-arirak & Sripathomswat, 2023, p. 118)

1.2 ลวดลายเบญจรงค์ คือ การเขียนตกแต่งลวดลาย

ที่ประสานสัมพันธ์ให้เกิดเรื่องราวที่ปรากฏบนภาชนะต่าง ๆ เป็นลักษณะประเภทถ้วย ชาม โถ มีเอกลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นไทย ทั้งทางด้านความเชื่อ วัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ มีพัฒนาการของลวดลายตามยุคสมัยที่ปรากฏให้เห็น อาจแบ่งลวดลายเบญจรงค์ที่มีลักษณะเฉพาะที่เรียกว่าอัตลักษณ์ลวดลาย ออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ 1) ลวดลายเบญจรงค์ในกลุ่มเทพนมและลายไทยรูปสัตว์ 2) ลวดลายเบญจรงค์ในกลุ่มลายพรรณพฤกษา 3) ลวดลายเบญจรงค์ในกลุ่มลายผ้า ยกย่องที่นิยมเขียนเป็นลายที่เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ ทำการออกแบบโดยช่างไทย เช่น ลายเทพนม ลายนรสิงห์ ลายก้านขด ลายกระหนก ลายประจายาม ลายบัวเจ็ดสี ลายเบญจมาศ ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ เป็นต้น สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ผลงานลวดลายจึงแสดงเอกลักษณ์ที่ชัดเจนบนเครื่องเบญจรงค์ไทย ลวดลายมากมายมีอิทธิพลมาจากธรรมชาติ แรงบันดาลใจมากมายมาจากรูปทรงตามธรรมชาติ ลายเส้นลวดลายตามธรรมชาติเมื่อนำมาสื่อเป็นงานศิลปะในลวดลายที่ประณีตจะถูกผสมผสานเข้ากับรายละเอียดที่ซับซ้อน ดอกไม้ ใบไม้และพรรณพฤกษาในประเทศไทยและจีนกลายเป็นลวดลายที่พบได้ทั่วไปบนเครื่องถ้วยเบญจรงค์ บางชิ้นงานมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ทำให้ถูกนำมาใช้ส่วนที่เหลือก็ถูกนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการตกแต่งและพิธีกรรมทางศาสนาในประเทศไทย การนำรูปดอกไม้และนกมาใช้ร่วมกันในเครื่องถ้วยเบญจรงค์ขึ้นเดียว ได้รับความนิยมมาจากศิลปะเครื่องถ้วยจีน ซึ่งนิยมนำทั้งสองสิ่งมาใช้ร่วมกัน (Niyomrath, 2011, p. 99)

1.3 สีที่ใช้ตกแต่งบนเครื่องเบญจรงค์นั้น มีต้นกำเนิดการใช้สีเพียง 3 สี ต่อมาได้พัฒนาเครื่องเบญจรงค์ให้มี 5 สี คือ สีขาว สีเหลือง สีดำ สีแดง และสีเขียว (คราม) ดังนั้นชื่อที่เรียกว่า “เบญจรงค์” ซึ่งเป็นการเรียกตามแบบไทยนั้นหมายถึง เครื่องเคลือบที่มีการวาดสีลงไป 5 สี แต่ในปัจจุบันมีการใช้สีมากกว่า 30 สี เป็นวิธีการเขียนลายโดยวิธีลงยา (enamel) เคลือบผิวบนเครื่องถ้วยชามจีนซึ่งเป็นที่นิยมในสมัยราชวงศ์ฉิน (พ.ศ. 2116 ถึง 2163) และเป็นงานที่เกิดขึ้นในประเทศจีน ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ไทยนิยมเพิ่มลายเส้นสีทองหรือแต้มทอง เรียกกันว่า “น้ำทองหรือลายน้ำทอง” คือ ลวดลายที่เขียนด้วยทองคำเปลวหรือสีทองบนพื้นผิวเครื่องเคลือบ ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการตกแต่ง โดยจะเผาที่อุณหภูมิสูงเพื่อให้ทองติดแน่นไปกับชิ้นงาน เพิ่มความวิจิตรและหรูหราให้กับผลิตภัณฑ์ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 2 กำหนดให้เรียกลายน้ำทองว่า “เครื่องเบญจรงค์แลทอง”

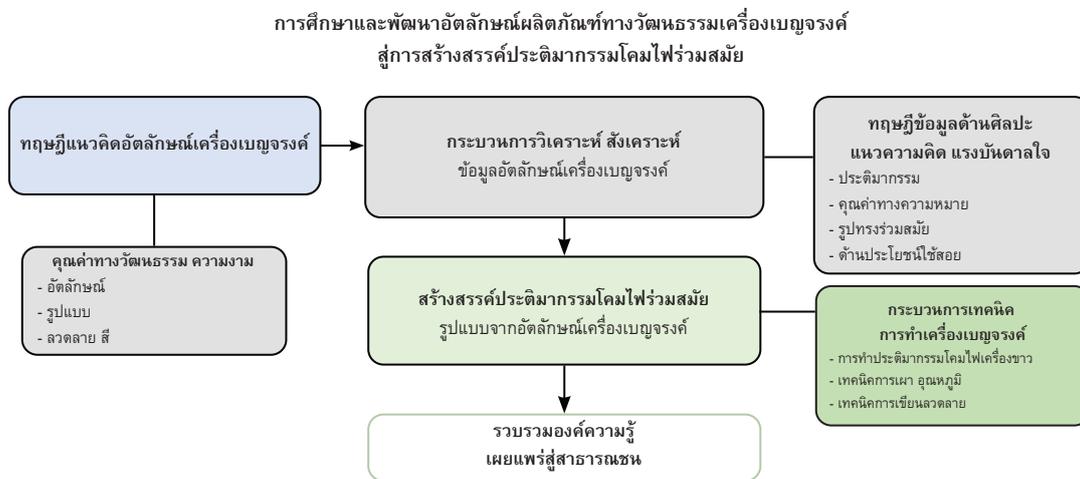
แปลความหมายว่า เบญจรงค์ มาจากคำว่า “เบญจ” แปลว่า ห้า ส่วนคำว่า “รงค์” แปลว่า สี หมายถึง เครื่องถ้วยที่ตกแต่งด้วยลวดลาย 5 สี ได้แก่ ขาว ดำ เขียว แดง เหลือง ส่วน แลทอง หรือ ลงทอง หมายถึง การตกแต่งเพิ่มเติมด้วยการปิดทองหรือวาดลวดลายทองคำลงไปบนพื้นผิวเครื่องเบญจรงค์ เพื่อเพิ่มความงดงาม โดดเด่น และมักเป็นงานที่ใช้ในราชสำนักหรือบุคคลชั้นสูง ในอดีตลายที่เขียนตกแต่ง ได้แก่ ลายสิงหะกาละบนพื้นสีดำ ลายเทพนมสีขาวยื่นด้วยสีแดง และสีเหลืองในช่องกระจกบนพื้นหลังสีต่าง ๆ เช่น สีดำ สีแดงหรือสีฟ้า สลับกับลายดอกไม้ก้านชดบนพื้นหลังสีแดง สีเขียว สีฟ้า (Thammapreechakorn & Wong-On, 2019, p. 23)

2. ทฤษฎีข้อมูลด้านศิลปะ แนวความคิด แรงบันดาลใจ

ประติมากรรม คุณค่าอันสำคัญในทางปฏิบัติ คือ ความเป็น 3 มิติ นั่นคือ รูปทรงซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เห็น รับรู้ มวล และปริมาตร มิติของรูปทรงเป็นสิ่งสำคัญต่อคุณค่างานประติมากรรมเป็นอย่างมาก ประติมากรรมมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์และสังคมทั้งด้านวัตถุและจิตใจ เช่น เพื่อประโยชน์ใช้สอย ส่งเสริมด้านศาสนา ความเชื่อ

ความศรัทธา ฯลฯ เพื่อยกระดับจิตใจและรสนิยม โดยใช้ประติมากรรมรูปแบบต่าง ๆ มีหน้าที่สนองประโยชน์ต่อสังคมทั้งด้านวัตถุและจิตใจ (Su-eantramaetee, 2004, p. 10) แนวคิดหลักของการสร้างสรรค์ผลงานตามแบบเทคนิคการทำเครื่องเบญจรงค์ ที่นำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานคือการนำหลักทัศนธาตุทางศิลปะมาใช้ในการออกแบบรูปทรงและการจัดวาง การเขียนลวดลาย และการใช้สี ม้องค์ประกอบศิลปะที่ดีในการใช้เส้น รูปร่าง รูปทรง สี มิติน้ำหนัก และพื้นผิวภาพประกอบต้องมีหลักศิลปะในด้านจุดเด่น เอกภาพ ความสมดุล ความกลมกลืน และจังหวะที่สวยงามเหมาะสม จัดวางภาพประกอบให้เหมาะสมกับพื้นที่ของรูปทรงเครื่องเบญจรงค์ เนื่องจากรูปทรงเครื่องเบญจรงค์มีขนาดที่แตกต่างกัน หากภาพประกอบมีความงามและเอกลักษณ์ จะรู้สึกศรัทธาในภาพและมีความเป็นสากลต่อการรับรู้ (Nudang, 2021, p. 256) ซึ่งเป็นหลักวิธีการนำเสนอผลงานที่สร้างให้เกิดความน่าสนใจ มาถ่ายทอดเป็นผลงานประติมากรรมโคมไฟร่วมสมัย

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จึงนำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเครื่องเบญจรงค์ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) และวิจัยเชิงสร้างสรรค์ผลงาน โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ค้นหาอัตลักษณ์เครื่องเบญจรงค์ที่เด่นชัด เพื่อสร้างองค์ความรู้จากกระบวนการค้นหาและนำสู่การสร้างสรรค์ประติมากรรมโคมไฟร่วมสมัย มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลขั้นพื้นฐานจากเอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อประมวลข้อมูลอันเป็นความคิดและหลักการเบื้องต้น

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ สืบค้นและเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์ด้วยการสัมภาษณ์ สังเกต เพื่อนำมาประกอบการศึกษา โดยใช้เครื่องมือในการทำวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง สำหรับสัมภาษณ์ช่างทำเครื่องเบญจรงค์ ประชาชนชาวบ้าน

ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อศึกษาหาข้อมูลด้านรูปแบบอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ และ 2) แบบสำรวจเพื่อสำรวจข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับกระบวนการผลิต ขั้นตอนการเขียนลวดลาย รูปแบบอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์

2. กำหนดแนวคิด โดยผ่านกระบวนการวิเคราะห์สังเคราะห์อัตลักษณ์เครื่องเบญจรงค์ เพื่อนำไปสู่การร่างภาพประติมากรรมโคมไฟร่วมสมัย รูปแบบ 3 มิติ จำนวน 15 แบบ

3. ประเมินผลงานการสร้างสรรคประติมากรรมโคมไฟร่วมสมัยจากภาพร่างประติมากรรมโคมไฟ แบบ 3 มิติ จำนวน 15 แบบ โดยผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะและการออกแบบ จำนวน 3 คน เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย ได้แก่ แบบประเมินผลงานศิลปะด้านการสร้างสรรค์

4. สร้างสรรคผลงานประติมากรรมโคมไฟร่วมสมัย ซึ่งได้แนวความคิดมาจากการค้นหาอัตลักษณ์เครื่องเบญจรงค์ด้านเทคนิค ด้านรูปทรง ด้านลวดลาย และด้านสี ทำการคัดเลือกรูปแบบที่มีความสวยงามตามแนวความคิดมากที่สุด จำนวน 5 ชิ้นงาน เพื่อสร้างสรรค์เป็นผลงานประติมากรรมโคมไฟร่วมสมัย ขนาดประมาณ 30-45 เซนติเมตร

5. สรุปลองค้ความรู้จากกระบวนการค้นหาอัตลักษณ์เครื่องเบญจรงค์สู่กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมโคมไฟร่วมสมัย

6. สรุปลองการวิจัย

ผลการวิจัย

แนวความคิดหลักของการสร้างสรรค์ครั้งนี้ คือ การสร้างสรรค์ประติมากรรมโคมไฟร่วมสมัยจากการนำอัตลักษณ์เครื่องเบญจรงค์ที่เด่นชัดมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนของการออกแบบ เป็น 2 แนวความคิด คือ 1) แนวความคิดในการออกแบบรูปทรงประติมากรรม โดยนำรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาแบบโบราณซึ่งมีความสวยงามและเป็นเอกลักษณ์ คือ เครื่องปั้นดินเผา 3 ขา มาออกแบบงานประติมากรรมโคมไฟ และ 2) แนวคิดการสื่อความหมาย สี ลวดลายบนเครื่องเบญจรงค์ การใช้สีบนลวดลายที่ประสานสัมพันธ์ให้เกิดเรื่องราวที่ปรากฏบนภาชนะต่าง ๆ จากความงามนี้ ผู้วิจัยจึงได้รับแรงบันดาลใจจากการเขียนลายธรรมชาติ ลายพรรณพฤกษาบนเครื่องถ้วยชามเบญจรงค์ มาใช้สื่อความหมายบนประติมากรรมโคมไฟ และจากการศึกษาวิจัยได้ผลการวิจัย ดังนี้

1. การเชื่อมโยงระหว่างอัตลักษณ์เครื่องเบญจรงค์กับ

ประติมากรรมโคมไฟร่วมสมัย การออกแบบประติมากรรมโคมไฟร่วมสมัยได้รับแรงบันดาลใจของรูปทรงมาจากเครื่องปั้นดินเผาโบราณ ผสมผสานกับอัตลักษณ์เครื่องเบญจรงค์ คือ สีเส้นและลวดลายธรรมชาติ ที่ผู้วิจัยนำมาเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงาน ด้วยรูปทรงของประติมากรรม การเขียนลวดลาย ลายเส้น ของรูปทรงธรรมชาติที่มีความเหมาะสมกับรูปทรงมากที่สุด โดยมีแนวทางในการสร้างสรรค์ ตั้งแต่ขั้นของการสื่อความหมายไปสู่ระดับขั้นของการสร้างผลงานที่มุ่งเน้นความงามและสุนทรีย์ภาพเป็นสำคัญ

2. กระบวนการจัดทำภาพร่างประติมากรรมโคมไฟ 3 มิติ การจัดทำภาพร่างประติมากรรมโคมไฟแบบ 3 มิติ จำนวน 15 แบบ (ภาพที่ 2) ขนาดประมาณ 20 เซนติเมตร เป็นการปั้นประติมากรรมให้สามารถมองเห็นได้รอบด้าน ก่อนนำมาคัดเลือกรูปแบบที่มีความสวยงามตามแนวความคิดมากที่สุด จำนวน 5 แบบ และนำรูปทรงไปทำแบบร่างเพื่อใส่ลวดลายและลงสี ก่อนนำไปขึ้นต้นแบบจริงและพัฒนาต้นแบบเพิ่มเติมระหว่างการปั้นต้นแบบจริง

3. การจัดทำภาพร่างลวดลายและสีบนตัวประติมากรรมโคมไฟร่วมสมัย เมื่อได้รูปแบบภาพร่าง 3 มิติ ผู้วิจัยทำการคัดเลือกรูปทรงประติมากรรม จัดทำภาพร่างบนกระดาษก่อนโดยทำการออกแบบลวดลายต่าง ๆ จากธรรมชาติ และเขียนสีเพื่อเป็นต้นแบบสำหรับเขียนสีจริง ดังภาพที่ 3

4. กระบวนการปั้นดินและการเผาเคลือบประติมากรรมโคมไฟร่วมสมัย การขึ้นรูปต้นแบบประติมากรรมโคมไฟเทคนิคการปั้นใช้เนื้อดินสโตนแวร์ (Stoneware bodies) ซึ่งมีเนื้อดินที่ละเอียด เป็นดินสำหรับทำเครื่องเบญจรงค์ นำมาขึ้นรูปโดยใช้เทคนิควิธีการปั้น (ภาพที่ 4) ส่วนขั้นตอนในการปั้นขึ้นรูปประติมากรรมจะต้องขึ้นรูปที่ละส่วน โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนฐานและส่วนบนของตัวประติมากรรมโคมไฟ เริ่มแรกปั้นขึ้นรูปส่วนที่เป็นฐานของตัวประติมากรรมโคมไฟก่อน แล้วทิ้งไว้ให้ดินแข็งตัว ใช้เวลาประมาณ 2 วัน เนื่องจากเป็นดินเซรามิก การประสานกันหรือทำให้เรียบหรือปั้นให้เสร็จทีเดียวทำได้ยาก เมื่อขึ้นรูปส่วนฐานแล้วจึงปั้นส่วนด้านบนของประติมากรรมต่อโดยการใช้น้ำดิน (นำดินมาผสมกับน้ำแล้วใช้เครื่องตีน้ำกับดินเข้ากันจนเป็นเนื้อครีม) มาเป็นตัวประสานกันของดิน เมื่อบนเสร็จเรียบร้อยแล้วทิ้งไว้ให้แห้งสนิทโดยวิธีการตากลม ห้ามนำไปตากแดด เพราะจะทำให้ดินแตกหรือแยกออกจากกัน แต่ถ้าดินที่แห้งแล้วมีรอยแตกร้าวให้นำน้ำดินมาประสานกัน เมื่อแห้งสนิทดีแล้วนำไปเผาดิบโดยใช้อุณหภูมิ 850 องศาเซลเซียส ก่อนจะนำไปเคลือบขาว

ภาพที่ 2 ภาพร่างประติมากรรมโคมไฟ 3 มิติ แบบที่ 1-15 (ที่มา : Yuvadee Phontharaphong)

ภาพที่ 3 ภาพร่างลวดลายและสีลงบนประติมากรรม (ที่มา : Yuvadee Phontharaphong)

ภาพที่ 4 การปั้นประติมากรรมโคมไฟร่วมสมัย (ที่มา : Yuvadee Phontharaphong)

การเผาเคลือบ เพื่อทำเครื่องชาวประติมากรรม คือการทำประติมากรรมให้มีสีขาวและผิวมัน เป็นเทคนิควิธีการทำเครื่องเบญจรงค์ โดยการผ่านกระบวนการเผาเป็นรอบที่ 2 ใช้อุณหภูมิ 1,200 องศาเซลเซียส จะได้เป็นเครื่องชาว

ประติมากรรมโคมไฟ (ภาพที่ 5) พื้นผิวมีความมันวาว เป็นผลเกิดจากวัสดุเคลือบผิว เพื่อเตรียมไว้ก่อนนำไปเขียนลวดลายซึ่งเป็นเทคนิควิธีการทำเครื่องเบญจรงค์

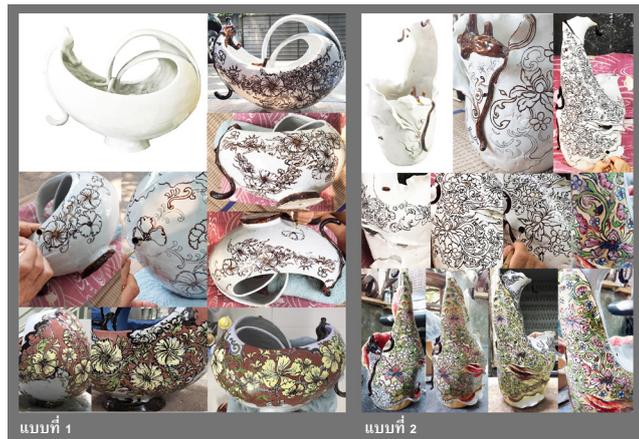
ภาพที่ 5 เครื่องชาวประติมากรรมโคมไฟ (ที่มา : Yuvadee Phontharaphong)

5. กระบวนการเขียนลวดลายลงบนเครื่องชาวประติมากรรมโคมไฟร่วมสมัย เมื่อได้เครื่องชาวประติมากรรมโคมไฟแล้ว ต่อมาจะเป็นขั้นตอนในการเขียนลายตามอัตลักษณ์ของเครื่องเบญจรงค์ที่ต้องผ่านเทคนิคกระบวนการทำเครื่องชามาก่อนถึงจะทำการลงลวดลายและลงสีได้ ลักษณะการเขียนลวดลายผู้วิจัยใช้น้ำทองเขียนเป็นลายเส้นตามลักษณะการเขียนตามรูปแบบสมัยรัตนโกสินทร์ซึ่งใช้เทคนิคการเขียนลายน้ำทองเป็นเส้นลวดลายลงบนเครื่องชาวประติมากรรมโคมไฟก่อนแล้วจึงค่อยถมสีลงไปในงาน ลวดลายของเส้นที่เขียนจะเป็นลายพรรณพฤกษา ตามการเขียนลายเบญจรงค์ในสมัยอยุธยา (ภาพที่ 6) ในกระบวนการเขียนลวดลายเพื่อแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของเครื่องเบญจรงค์ มีวิธีการดังนี้

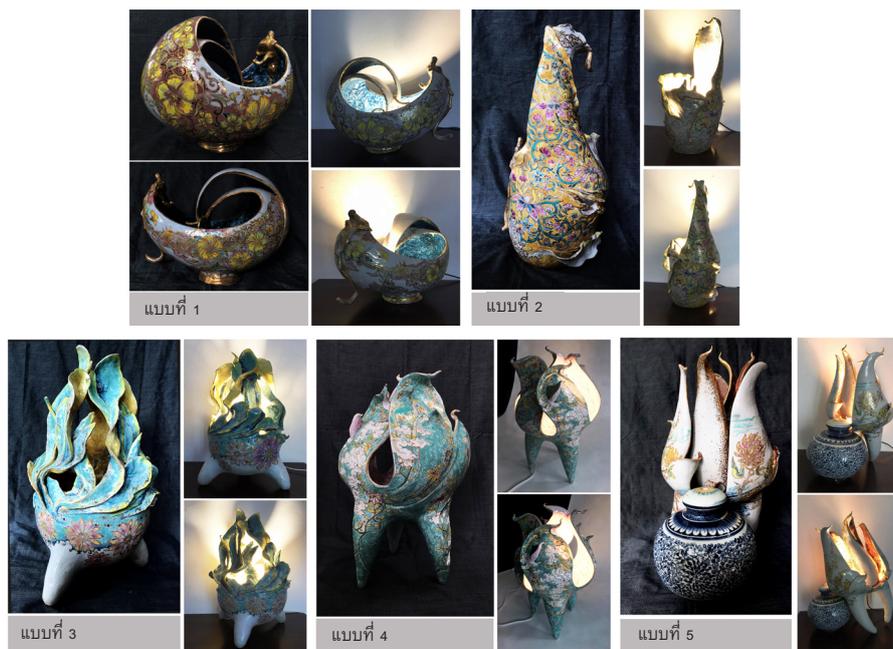
- 1) ร่างลวดลายบนเครื่องชาวประติมากรรมโคมไฟ ด้วยเส้นที่มีการจัดวางให้โครงสร้างของเส้นและรูปทรงที่วาด
- 2) เขียนลายน้ำทอง (น้ำทอง 8%) ตามแบบที่ร่างไว้ โดยมีจังหวะของเส้นทองเพื่อสร้างความสวยงาม แสดงอัตลักษณ์ของลวดลายเบญจรงค์ เขียนเส้นจนเสร็จทั้งหมด หลังจากนั้นทิ้งไว้ให้แห้ง และใช้น้ำสบู่เช็ดผิว
- 3) ลงสีตามเอกลักษณ์ของเครื่องเบญจรงค์ ซึ่งจะลงสีทับกันหลายครั้งเพื่อให้เกิดความนูนเด่นชัดตามที่ต้องการ (ส่วนผสมที่ใช้ในสี คือ สีฝุ่นผสมน้ำ และใส่น้ำเกลือผสมลงไป เพื่อให้สีเกาะตัวได้ดียิ่งขึ้น)
- 4) นำไปเผาประมาณ 3 ชั่วโมง ด้วยอุณหภูมิ 800 องศาเซลเซียส

6. การวิเคราะห์ผลงานการสร้างสรรคโคมไฟร่วมสมัย จากอัตลักษณ์เครื่องเบญจรงค์ ผลงานการสร้างสรรคโคมไฟร่วมสมัยจากอัตลักษณ์เครื่องเบญจรงค์ผ่านกระบวนการศึกษาค้นหาสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ คือ สีสนัสนไอและมีหลายสี ลวดลายที่มีวิวัฒนาการผ่านกาลเวลา แสดงถึงคุณค่าความงาม เทคนิควิธีการที่ผู้วิจัยนำมาสร้างสรรคผลงาน ทั้ง 5 รูปแบบ ดังภาพที่ 7

แบบที่ 1 การออกแบบ รูปทรงมีลักษณะของเครื่องปั้นดินเผารูปโถ ผสมผสานกับเส้นจากธรรมชาติ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความ เป็นรูปทรงร่วมสมัย แต่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ที่ชัดเจนของแนวคิดด้านรูปทรงที่ผู้วิจัยวางไว้ การตกแต่งด้วยลวดลายและสีซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของเครื่องเบญจรงค์ โดยผู้วิจัยนำเทคนิคในการเขียนเครื่องเบญจรงค์มาใช้ในการแสดงออกของลวดลายเป็นการเขียนลายธรรมชาติลงไปบนผลงาน เพื่อให้มีความสอดคล้องในด้านขององค์ประกอบของภาพและตัวรูปทรงประติมากรรมโคมไฟร่วมสมัย ลายเส้นของลวดลายพรรณพฤกษาจึงมีความเหมาะสมในการเขียนการวางจุดเด่นที่สำคัญ คือ ช่อดอกไม้ที่มีความเป็นกลุ่มเป็นก้อนอยู่ด้านหน้า และมีการนำเส้นของเครือเถาของดอกไม้ไหลลื่นเป็นจังหวะให้สอดรับกัน โดยช่อดอกจะมีดอกไม้เล็กใหญ่ ประกอบกันให้เกิดเป็นช่อดอกที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนขนาดใหญ่ วางอยู่รอบด้านของตัวประติมากรรมโดยการใช้เส้นของเครือเถาและใบเป็นเส้นที่สอดรับเชื่อมโยงระหว่างช่อดอกในแต่ละด้านของตัวประติมากรรมแบบนี้

ภาพที่ 6 กระบวนการเขียนลวดลายและถมสี แบบที่ 1-5 (ที่มา : Yuvadee Phontharaphong)

ภาพที่ 7 ประติมากรรมโคมไฟร่วมสมัยจากอัตลักษณ์เครื่องเบญจรงค์ แบบที่ 1-5 (ที่มา : Yuvadee Phontharaphong)

การใช้สี ใช้เทคนิคการลงสีบนเคลือบและการลงทอง (ลายน้ำทอง) เพื่อให้เกิดความสวยงามแบบอัตลักษณ์ของเทคนิคการทำเครื่องเบญจรงค์ ลงสีเหลืองในส่วนของลายดอก สีเขียวในส่วนของใบ ลายเส้นที่ประกอบกันในงาน คือ ส่วนของสีทอง และลงสีแดงบนพื้นของประติมากรรมทั่วผลงานเพื่อสร้างให้เกิดจุดเด่น

แบบที่ 2 การออกแบบ รูปทรงมีลักษณะของเครื่องปั้นดินเผารูปโถ ผสมผสานกับรูปทรงธรรมชาติ ซึ่งแสดงออกให้เห็นถึงความเป็นรูปทรงร่วมสมัย การตกแต่งด้วยลวดลายและสี ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของเครื่องเบญจรงค์ โดยผู้วิจัยนำเทคนิคในการเขียนเครื่องเบญจรงค์มาใช้ในการแสดงออกของลวดลายเป็นการเขียนลายธรรมชาติลงไปบนผลงาน เพื่อให้มีความสอดคล้องในด้านขององค์ประกอบของภาพและตัวรูปทรงประติมากรรมโคมไพร่วมสมัย ลายเส้นของลวดลายพรรณพฤกษาจึงมีความเหมาะสมในการเขียนการวางจุดเด่นที่สำคัญ คือ ซ่อดอกไม้ที่มีความเป็นกลุ่มเป็นก้อนอยู่ด้านหน้า และมีการนำเส้นของเครือเถาของดอกไม้ไหลลื่นเป็นจังหวะให้สอดรับกัน โดยซ่อดอกไม้เล็กใหญ่ประกอบกันให้เกิดเป็นซ่อดอกไม้รวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนขนาดใหญ่ วางอยู่รอบด้านของตัวประติมากรรม โดยการใช้เส้นของเครือเถาและใบเป็นเส้นที่สอดรับเชื่อมโยงระหว่างซ่อดอกไม้ในแต่ละด้านของตัวประติมากรรมแบบนี้

การใช้สี ใช้เทคนิคการลงสีบนเคลือบตามแบบของการทำเครื่องเบญจรงค์ และการลงทอง (ลายน้ำทอง) เพื่อให้เกิดความสวยงามแบบอัตลักษณ์ของเทคนิคการทำเครื่องเบญจรงค์ ลงสีชมพู สีฟ้า สีแดง ในส่วนของลายดอก สีเขียวในส่วนของใบ ลายเส้นที่ประกอบกันในงาน คือ ส่วนของสีทอง และลงสีเหลืองบนพื้นของประติมากรรมทั่วผลงาน มีการเว้นพื้นที่เป็นสีขาวเพื่อเน้นสีทองที่เป็นลายเส้นที่สำคัญให้มีความโดดเด่นขึ้น

แบบที่ 3 การออกแบบ รูปทรงส่วนฐานเป็นรูปทรงที่มาจากเครื่องปั้นดินเผาโบราณ โถ 3 ขา ส่วนด้านบนผสมผสานเส้นจากธรรมชาติที่ทับซ้อนกัน ที่มีลักษณะเส้นอิสระมาประกอบกันให้มีช่องว่างเพื่อให้แสงส่องลอดออกมาเป็นโคมไพ ผสมผสานกับรูปทรงธรรมชาติ ซึ่งแสดงออกให้เห็นถึงความเป็นรูปทรงร่วมสมัย การตกแต่งด้วยลวดลายและสี ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของเครื่องเบญจรงค์ โดยผู้วิจัยนำเทคนิคในการเขียนเครื่องเบญจรงค์มาใช้ในการแสดงออกของลวดลายเป็นการเขียนลายธรรมชาติลงไปบนผลงาน เพื่อให้

มีความสอดคล้องในด้านขององค์ประกอบของภาพและตัวรูปทรงประติมากรรมโคมไพร่วมสมัย ลายเส้นของลวดลายพรรณพฤกษาจึงมีความเหมาะสมในการเขียน การวางจุดเด่นที่สำคัญ คือ ซ่อดอกไม้ที่มีความเป็นกลุ่มเป็นก้อนอยู่ด้านหน้า และมีดอกไม้ประกอบกัน เป็นจังหวะให้สอดรับกัน วางอยู่รอบด้านของตัวประติมากรรม

การใช้สี ใช้เทคนิคการลงสีบนเคลือบตามแบบของการทำเครื่องเบญจรงค์ และการลงทอง (ลายน้ำทอง) เพื่อให้เกิดความสวยงามแบบอัตลักษณ์ของเทคนิคการทำเครื่องเบญจรงค์ ลงสีชมพู สีแดง ในส่วนของลายดอก สีเขียวในส่วนของใบ ลายเส้นที่ประกอบกันในงาน คือ ส่วนของสีทอง และลงสีฟ้าบนพื้นของประติมากรรมทั่วผลงาน มีการเว้นพื้นที่เป็นสีขาวเพื่อเน้นสีทองที่เป็นลายเส้นที่สำคัญให้มีความโดดเด่น

แบบที่ 4 การออกแบบ รูปทรงส่วนฐานเป็นรูปทรงที่มาจากเครื่องปั้นดินเผาโบราณ โถ 3 ขา ส่วนด้านบนผสมผสานเส้นจากธรรมชาติที่ทับซ้อนกัน ที่มีลักษณะเส้นอิสระมาประกอบกันให้มีช่องว่างเพื่อให้แสงส่องลอดออกมาเป็นโคมไพ ผสมผสานกับรูปทรงธรรมชาติ ซึ่งแสดงออกให้เห็นถึงความเป็นรูปทรงร่วมสมัย การตกแต่งด้วยลวดลายและสี ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของเครื่องเบญจรงค์ โดยผู้วิจัยนำเทคนิคในการเขียนเครื่องเบญจรงค์มาใช้ในการแสดงออกของลวดลายเป็นการเขียนลายธรรมชาติลงไปบนผลงาน เพื่อให้มีความสอดคล้องในด้านขององค์ประกอบของภาพและตัวรูปทรงประติมากรรมโคมไพร่วมสมัย ลายเส้นของลวดลายพรรณพฤกษาจึงมีความเหมาะสมในการเขียนการวางจุดเด่นที่สำคัญ คือ ซ่อดอกไม้ที่มีความเป็นกลุ่มเป็นก้อนอยู่ด้านหน้าและมีการนำเส้นของเครือเถาของดอกไม้ไหลลื่นเป็นจังหวะให้สอดรับกัน โดยซ่อดอกไม้เล็กใหญ่ประกอบกันให้เกิดเป็นซ่อดอกไม้รวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนขนาดใหญ่ วางอยู่รอบด้านของตัวประติมากรรมโดยการใช้เส้นของเครือเถาและใบเป็นเส้นที่สอดรับเชื่อมโยงระหว่างซ่อดอกไม้ในแต่ละด้านของตัวประติมากรรมแบบนี้

การใช้สี ใช้เทคนิคการลงสีบนเคลือบตามแบบของการทำเครื่องเบญจรงค์ และการลงทอง (ลายน้ำทอง) เพื่อให้เกิดความสวยงามแบบอัตลักษณ์ของเทคนิคการทำเครื่องเบญจรงค์ ลงสีชมพู สีแดง ในส่วนของลายดอก สีเขียวในส่วนของใบ ลายเส้นที่ประกอบกันในงาน คือ ส่วนของสีทอง และลงสีฟ้าบนพื้นของประติมากรรมทั่วผลงาน มีการเว้นพื้นที่เป็นสีขาว เพื่อเน้นสีทองที่เป็นลายเส้นที่สำคัญให้มีความโดดเด่น

แบบที่ 5 การออกแบบ รูปทรงส่วนฐานเป็นรูปทรงที่มาจากเครื่องปั้นดินเผาโบราณ โถ 3 ขา ทรงสูง ส่วนด้านบนผสมผสานเส้นจากธรรมชาติเป็นกลีบของดอกไม้ที่ทับซ้อนกัน 2 ชั้น ที่มีลักษณะเส้นที่พุ่งขึ้นมาประกบกัน เว้นช่องว่างเพื่อให้แสงส่องลอดออกมาเป็นโคมไฟ ผู้วิจัยนำเอาโถเครื่องลายครามมาประกบกันเพื่อให้เกิดการผสมผสานระหว่างเครื่องลายครามซึ่งเป็นที่มาของการทำเครื่องเบญจรงค์ เพื่อแสดงคุณค่าความเป็นรูปทรงร่วมสมัยและความโบราณ การตกแต่งด้วยลวดลายและสี ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของเครื่องเบญจรงค์ โดยผู้วิจัยนำเทคนิคในการเขียนเครื่องเบญจรงค์มาใช้ในการแสดงออกของลวดลายเป็นการเขียนลายธรรมชาติลงไปบนผลงาน คือ ลายช่อดอกเบญจมาศ เพื่อให้มีความสอดคล้องในด้านขององค์ประกอบของภาพ และตัวรูปทรงประติมากรรมโคมไฟร่วมสมัย การจัดวางองค์ประกอบของลายเส้น ลวดลายดอกไม้ และลายพรรณพฤกษา จึงมีความเหมาะสมในการเขียน การวางจุดเด่นที่สำคัญคือ ขนาดของดอกไม้ ที่มีความเป็นกลุ่มและวางอยู่ด้านหน้า และมีการนำเส้นของเครือเถาของดอกไม้ไหลลื่นเป็นจังหวะให้สอดคล้องกัน โดยช่อดอกจะมีดอกไม้เล็กใหญ่ประกบกันให้เกิดเป็นช่อดอกที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนขนาดใหญ่วางอยู่รอบด้านของตัวประติมากรรม

การใช้สี ใช้เทคนิคการลงสีบนเคลือบตามแบบของการทำเครื่องเบญจรงค์ และตัดเส้นด้วยการลงทอง (ลายน้ำทอง) เพื่อให้เกิดความสวยงามแบบอัตลักษณ์ของเทคนิคการทำเครื่องเบญจรงค์ ลงสีชมพู สีเหลือง สีฟ้า ในส่วนของลายดอกสีเขียวในส่วนของใบ ลายเส้นที่ประกบกันในงาน คือ ส่วนของสีทอง และลงสีฟ้าบนพื้นของประติมากรรมตัวผลงาน มีการเว้นพื้นที่ให้เป็นสีขาวเพื่อนั้นสีทองที่เป็นลายเส้นที่สำคัญให้ความโดดเด่นขึ้น และสีของเครื่องลายครามนำมาประกบกันขึ้นในผลงาน

การแสดงออกคุณค่าความงามเชื่อมโยงระหว่างความเป็นเครื่องปั้นดินเผากับประติมากรรมโคมไฟร่วมสมัยลักษณะการเขียนสีแบบลายคราม ผสมผสานเทคนิคการเขียนสีแบบเบญจรงค์ นำ 2 สิ่งมาผสมผสานกันให้เกิดการเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมการเขียนสี

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาข้อมูลอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมเครื่องเบญจรงค์ ผลการค้นหาลักษณะที่มีลักษณะเด่น คือ สีสันและลวดลายที่มีความสวยงาม และเป็นศิลปวัฒนธรรม

ที่มีคุณค่าแสดงความเป็นไทย นำมาสู่การสร้างสรรค์ประติมากรรมโคมไฟ โดยผู้วิจัยนำอัตลักษณ์ที่มีลักษณะที่เด่นชัดนำมาสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมโคมไฟ ผลการวิจัยพบว่า สามารถสร้างสรรค์ผลงานได้ตามวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยมีแบบร่างสามมิติ จำนวน 15 รูปแบบ และผลงานที่สร้างสรรค์ ขนาด 30-45 เซนติเมตร จำนวน 5 ชิ้น โดยผู้วิจัยมีแนวความคิดในการออกแบบ อยู่ 2 ด้าน คือ ด้านรูปทรง และด้านลวดลาย ซึ่งด้านรูปทรงประติมากรรมโคมไฟได้รับแรงบันดาลใจมาจากรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาโบราณ เช่น โถ หม้อ ไห นำลักษณะเด่น เช่น ลักษณะ 3 ขา มาผสมผสานกับรูปทรงธรรมชาติ เส้นจากลวดลายธรรมชาติของเครื่องเบญจรงค์ นำมาประกอบสัดส่วนกันให้เกิดเป็นรูปทรงโคมไฟร่วมสมัยแบบตั้งโต๊ะ ส่วนด้านลวดลาย เป็นการออกแบบลวดลายและเขียนสีลงบนประติมากรรมโคมไฟ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของการทำเครื่องเบญจรงค์ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดในการใช้ลวดลายธรรมชาติมาใช้ในการวาดลวดลายลงบนประติมากรรมโคมไฟ โดยผลงานดังกล่าวได้แสดงถึงการเชื่อมโยงระหว่างงานศิลปะร่วมสมัยกับศิลปวัฒนธรรมอัตลักษณ์เครื่องเบญจรงค์ เป็นงานศิลปะที่สื่อเรื่องราวความหมายเกี่ยวกับศิลปะของไทย

อภิปรายผลการวิจัย

อัตลักษณ์ของเครื่องเบญจรงค์ที่โดดเด่น คือ การใช้ลวดลายและสีที่ประสานสัมพันธ์ให้เกิดเรื่องราวที่ปรากฏบนภาชนะต่าง ๆ เช่น ถ้วย ชาม โถ เป็นต้น มีการตกแต่งลวดลายบนภาชนะส่วนภายนอก มีลักษณะที่มีความโดดเด่นในเรื่องของการเขียนสี 3-8 สี การใช้สีวาดระบายในอดีตจะใช้เพียง 3 สี ต่อมาได้พัฒนาเครื่องเบญจรงค์ให้มี 5 สี คือ สีขาว สีเหลือง สีดำ สีแดง และสีเขียว (คราม) ประกอบกับการเขียนลายน้ำทองที่มีส่วนผสมของทองคำ ปัจจุบันมีการใช้สีจากแม่สีทั้งห้ามาผสมจนเกิดสีใหม่ ๆ มากกว่า 30 สี สะท้อนถึงการขยายตัวและการปรับเปลี่ยนความนิยมเครื่องเบญจรงค์ทั้งด้านรูปแบบ สีและลวดลาย ทำให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ด้านภูมิปัญญา วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนไทย (The SUPPORT Arts and Crafts International Centre of Thailand (Public Organization), 2015)

การใช้สีและลวดลายได้รับแรงบันดาลใจมาจากธรรมชาติ แสดงความหมายของสีที่สดใส และลวดลายบนเครื่องเบญจรงค์ได้รับอิทธิพลมาจากจีน เช่น ลวดลายธรรมชาติ ดอกไม้ พรรณไม้ต่าง ๆ ลักษณะการเขียนจะใช้การวางตำแหน่งของลาย

มักจะเป็นหลายหลักซ้ำ ๆ กัน ทำให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ด้าน ภูมิปัญญา วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนไทย ด้วยการสั่งสมฝีมือช่าง การเขียนสี รูปแบบลวดลาย ผ่านกระบวนการ ถ่ายทอดองค์ความรู้สู่บุคคลหรือช่างเขียน พัฒนาจนมาถึง ปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับฤดี นิยมรัตน์ (Niyomrath, 2011) ที่แสดงแนวคิดด้านอัตลักษณ์ไทย (Thai identity) ว่าหมายถึง ลักษณะเฉพาะของไทยที่แตกต่างไม่เหมือนกับชาติอื่น ๆ แสดงตัวตนของความเป็นไทย อัตลักษณ์ไทยเกิดจากความคิด ความเชื่อและภูมิปัญญาในการดำรงอยู่และพัฒนาทางสังคมไทย การฝึกฝนจนเกิดความชำนาญพัฒนาต่อยอดฝีมือสืบทอด ต่อ ๆ กันมา การค้นหาอัตลักษณ์จึงมีความสำคัญ เพื่อสร้าง ให้เกิดคุณค่าความงาม ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึก ความภาคภูมิใจ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำทฤษฎีอัตลักษณ์ (identity theory) มาเป็นแนวทางเพื่อศึกษาค้นคว้าหาอัตลักษณ์ เครื่องเบญจรงค์ ลักษณะที่เด่นชัด คือ การเขียนสีและ ลวดลายลงบนเครื่องถ้วยขาว การแสดงออกของสีสันท ลวดลาย รูปแบบของผลงานประติมากรรมโคมไฟ รูปทรงเป็นลักษณะ รูปทรงร่วมสมัยใช้แนวคิดจากรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาโบราณ หม้อ ไห 3 ขา และเพิ่มลายเส้นจากธรรมชาติ ด้านลวดลาย ผู้วิจัยสร้างสรรค์ลวดลายขึ้นใหม่ ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจาก ลวดลายพรรณพฤกษา ด้วยองค์ประกอบของเส้น ลวดลาย ที่สีนไหลสอดรับกันกับรูปทรงประติมากรรมโคมไฟ เพื่อให้เกิดความร่วมสมัย ซึ่งการนำลวดลายธรรมชาติมาใช้ใน ผลงาน สอดคล้องกับที่ พิพัฒน์ จิตรอารีย์รักษ์ (Chit-arirak & Sripathomswat, 2023) ได้ศึกษาการพัฒนาผลงานการ ออกแบบลวดลาย โดยพบว่าลักษณะเฉพาะของลายเครื่องถ้วย เบญจรงค์ดั้งเดิมสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มลาย เทพนม กลุ่มลายพรรณพฤกษา และกลุ่มลายช่องกระจก ลักษณะกลุ่มลายเทพนมมีอัตลักษณ์ความเป็นไทยมากที่สุด เนื่องจากลักษณะของลวดลายแสดงออกถึงความเชื่อและ วัฒนธรรมของคนไทยอย่างเด่นชัด แต่การนำลวดลายมา ประยุกต์ใช้ให้เกิดความร่วมสมัยกับปัจจุบันยากกว่าลาย ในกลุ่มลายพรรณพฤกษาที่นำมาพัฒนาให้ลายมีความร่วมสมัย ได้มากกว่า และด้านการใช้สี ใช้เทคนิคการลงสีบนเคลือบ และการลงทอง (ลายน้ำทอง)

การเขียนลายน้ำทองและสีบนเครื่องถ้วยลายน้ำทอง ที่สั่งเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 2 มีรูปแบบทั้งลงพื้นสีทอง แด้มสีทอง รวมถึงตัดเส้นสีทอง โดยขั้นตอนการเขียนสีทองนั้น จะเขียนภายหลังจากการลงสีเบญจรงค์ เพราะสีทองใช้ อนุหภูมิที่ต่ำ สีเบญจรงค์ใช้อนุหภูมิในเตาเผาประมาณ

750-850 องศาเซลเซียส ขณะที่สีทองใช้อนุหภูมิในเตาเผา ประมาณ 700-800 องศาเซลเซียส (National Museum Bangkok (Phranakorn), n.d.) จากข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัย นำการใช้เทคนิคการตัดเส้นด้วยสีทองแบบโบราณ เป็นลาย เส้นสีทองก่อนจึงค่อยลงสีเบญจรงค์ แล้วทำการเผาพร้อมกัน ใช้อนุหภูมิในเตาเผา 800 องศาเซลเซียส ในขั้นตอนการเผา จึงเกิดความแตกต่างกัน ผลงานประติมากรรมโคมไฟร่วมสมัย จึงเกิดการผสมผสานกันของกระบวนการทำเครื่องเบญจรงค์ แบบโบราณและแบบสมัยใหม่ เกิดเป็นเทคนิคใหม่แบบร่วมสมัย ด้วยลวดลายที่พลิ้วไหวเป็นลายน้ำทอง สีนไหลไปตามรูปทรง สีที่มีความสดใสเกิดร่องรอยของฟุ้งกัน แสดงให้เห็นถึงความงาม การประสานกลมกลืนกันระหว่างรูปทรง สี กับลวดลาย ซึ่งเป็น อัตลักษณ์ของการทำเครื่องเบญจรงค์

จากแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ ทางวัฒนธรรมเครื่องเบญจรงค์สู่การสร้างสรรคประติมากรรม โคมไฟร่วมสมัย ผลงานการออกแบบสร้างสรรค์ มีแนวคิด ที่นำอัตลักษณ์เครื่องเบญจรงค์มาวิเคราะห์หาจุดเด่นและ ลักษณะสำคัญ สอดคล้องกับผลงานวิจัยสร้างสรรค์ของ ฤดี พันธุ์ภากร (Panthupakorn, 2017) ที่มีแนวคิดในการ นำอัตลักษณ์เครื่องถ้วยเบญจรงค์มาสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ โดยผลการศึกษาและผลงานสร้างสรรค์ เป็นการสืบสานต่อยอด เชื่อมโยงวัฒนธรรมที่หลากหลายเป็นต้นแบบและแนวทาง ในการพัฒนาเพื่อปรับใช้กับงานและกิจกรรมต่าง ๆ องค์ความรู้ เรื่องเครื่องถ้วยเบญจรงค์ ซึ่งเป็นเครื่องปั้นดินเผาในกลุ่ม ภาชนะเครื่องถ้วย ขาม เป็นงานประณีตศิลป์ที่เรียกว่าเป็นการ ผสมผสานของศิลปะแบบไทยจีน กระบวนการรวบรวมอัตลักษณ์ เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง การแปลความหมาย การสร้าง แนวความคิดเป็นการรวบรวมหาข้อมูลเพื่อสร้างองค์ความรู้ สู่กระบวนการสร้างสรรค์ หลักการสร้างแนวคิดต้องมองให้ รอบด้าน ศึกษาทุกมิติทางวัฒนธรรมเครื่องเบญจรงค์

การสร้างสรรคประติมากรรมโคมไฟร่วมสมัยเป็นการนำ เทคนิคของกระบวนการทำเครื่องเบญจรงค์และนำอัตลักษณ์ ด้านการเขียนสีและลวดลายมาแสดงออกเป็นผลงาน โดย แสดงออกถึงอัตลักษณ์ที่สำคัญ คือ ศิลปะ ลวดลาย และสีสันท ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนการสร้างสรรค์ที่เป็นไปตามแบบ เทคนิคการทำเครื่องเบญจรงค์ในอดีตนำมาประยุกต์ใช้ ในการสร้างสรรค์ผลงาน ด้วยการค้นคว้าวิธีการสร้างสรรค์ ที่แตกต่างจากแบบดั้งเดิม การนำหลักทัศนธาตุทางศิลปะ มาใช้ในการออกแบบรูปทรงและการจัดวาง การเขียนลวดลาย และการใช้สี ซึ่งเป็นหลักวิธีการนำเสนอผลงานที่สร้างให้เกิด

ความน่าสนใจ ผลงานประติมากรรมโคมไฟร่วมสมัยจากอัตลักษณ์เครื่องเบญจรงค์ สามารถพัฒนารูปแบบโดยการนำแนวคิดที่สร้างสรรค์ ซึ่งสามารถหยิบจับเอากระบวนการเทคนิคการทำเครื่องเบญจรงค์มาถ่ายทอดเป็นผลงานศิลปะให้เข้ากับความเป็นปัจจุบันได้ และมีเนื้อหาที่มีความร่วมสมัยสอดคล้องกับศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ (The SUPPORT Arts and Crafts International Centre of Thailand (Public Organization), 2015) ที่กล่าวว่า หัตถศิลป์ร่วมสมัย แต่ยังคงรักษาไว้ซึ่งความประณีตและวิถีตรงตามแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งศิลปะการเขียนลวดลายของช่างฝีมือที่สะท้อนเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ฐานะความเป็นอยู่และระดับความเจริญรุ่งเรืองของสังคมได้เป็นอย่างดี วัฒนธรรม ศิลปะไทยจึงเป็นต้นทุนทางศิลปะที่ดึงมาที่จะนำมาถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานศิลปะที่หลากหลายรูปแบบได้ในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์และเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้

1. ควรมีการส่งเสริมและพัฒนาทักษะในการปั้นรูปทรงประติมากรรมให้กับชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ให้มีความแปลกใหม่ ซึ่งชุมชนสามารถนำไปผลิตออกมาจำหน่ายได้

2. การพัฒนางานวิจัย ควรมีการศึกษาลวดลายใหม่ๆ ที่มีการประยุกต์มาจากลวดลายโบราณ ที่สามารถสร้างองค์ความรู้ เพื่อเป็นแนวทางให้ชุมชนสามารถมีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของไทยและนำไปใช้ได้

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยการได้รับทุนอุดหนุนการทำวิจัยจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ 2565 และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร ที่ให้การสนับสนุนตลอดการทำวิจัย และขอขอบคุณผู้ที่ให้ความร่วมมือและให้ความอนุเคราะห์ทุกท่าน

References

Chit-arirak, P., & Sripathomswat, K. (2023). The bas relief wall tile design inspired by Benjarong ware arranged by matrix transformation algorithm (การออกแบบกระเบื้องผนังประดับผนังที่มีแรงบันดาลใจ

จากลายเครื่องถ้วยเบญจรงค์จัดเรียงลวดลายด้วยการแปลงเมตริกซ์ทางเรขาคณิต). *Journal of Architecture, Design and Construction*, 5(2), 118–132.

National Museum Bangkok (Phranakorn). (n.d.). **Covered jar with Benjarong design of demon face and Garuda capturing Naga (โถพร้อมฝา เบญจรงค์ลายหน้าขบและครุฑยุดนาค)**. The Fine Arts Department. <https://finearts.go.th/museumbangkok/view/47081>

Niyomrath, R. (2011). **Identity of Thai Benjarong pattern (Research report) (อัตลักษณ์ลวดลายเบญจรงค์ไทย)** (รายงานการวิจัย). Suan Sunandha Rajabhat University. <https://shorturl.at/o9feb>

Nudang, S. (2021). The creation of the illustrations on Benjarong porcelain product to show identity of Don Kai Di sub-district, Krathum Baen district, Samut Sakhon province (การสร้างสรรคภาพประกอบบนเครื่องเบญจรงค์อัตลักษณ์บ้านดอนไก่อี อำเภอกะทู้มแบน จังหวัดสมุทรสาคร). *Journal of Social Science and Buddhist Anthropology*, 6(12), 252–267.

Panthupakorn, P. (2017). **Pottery tableware: A culinary culture in ceramics (Research report) (หม้อ ไทถ้วย โถ โอ ชาม : วัฒนธรรมอาหารในงานเซรามิก)** (รายงานการวิจัย). Burapha University. <http://dspace.lib.buu.ac.th/xmlui/handle/1234567890/3762>

Seangsuk, O. (2016). **Studying of development in Autcharee Benjarong group of Thai Benjarong porcelain product at Kratumband Samudsakorn province (Research report) (ศึกษาความต้องการ “การพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์กลุ่ม อชรีเบญจรงค์” อำเภอกะทู้มแบน จังหวัดสมุทรสาคร)** (รายงานการวิจัย). Rajamangala University of Technology Rattanakosin. <https://shorturl.at/uEQTM>

Su-eanramaetee, V. (2004). Sculpture: The plastic art (ประติมากรรม : ศิลปะแห่งรูปทรง). *The Fine and Applied Arts Journal*, 1(1), 10–21.

Supasetsiri, P. (2014). Thai contemporary Benjarong ware: A case study of OTOP Benjarong ware in Samutsakorn province (เครื่องเบญจรงค์ไทยปัจจุบัน :

กรณีศึกษาเครื่องเบญจรงค์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์
ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร). **Humanities Journal**,
21(1), 13–34. [https://ebook.lib.ku.ac.th/ebook27/
ebook/2019KUJ0050/index.html#p=24](https://ebook.lib.ku.ac.th/ebook27/ebook/2019KUJ0050/index.html#p=24)

Thammapreechakorn, P., & Wong-On, T. (2019).
**Chinese ceramics and Bencharong : Comparative
study between shards from Ayutthaya royal
palace and the ceramics from private collections**
(เครื่องปั้นดินเผาจีนและเบญจรงค์ ที่พบใน
พระราชวังหลวงจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การศึกษา

เศษภาชนะที่พบจากการขุดค้นโดยกรมศิลปากร
เปรียบเทียบกับศิลปวัตถุในสถานสะสมเอกชน).
Pharam Creation.

The SUPPORT Arts and Crafts International Centre of
Thailand (Public Organization). (2015). **Thai Benjarong
porcelain with ASEAN life** (เครื่องเบญจรงค์ไทย
กับวิถีชีวิตอาเซียน). [https://patricklepetit.jalbum.
net/SAMUT%20SAKHON/LIBRARY/benjarong.pdf](https://patricklepetit.jalbum.net/SAMUT%20SAKHON/LIBRARY/benjarong.pdf)
Wattanaphu, N. (2012). **Thai folk handicrafts**
(ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไทย). Wardsil.